

Ο χρόνος. Οι άνθρωποι. Οι ιστορίες τους.

Μια σπουδή στην έννοια της θεατρικότητας εκτός σκηνής.

Νικήτας Χιωτίνης

Μέχρι τις 31 Ιανουαρίου 2011, στο Μουσείο Μπενάκη, ο Μάνος Στεφανίδης θα παρουσιάζει μια πρωτότυπη έκθεση έργων Τέχνης : τοποθετεί έργα σύγχρονων Ελλήνων καλλιτεχνών, σε έναν ιδιότυπο διάλογο με τα έργα της μόνιμης συλλογής του μουσείου. Ταυτόχρονα, η έκθεση συνοδεύεται με έναν οδηγό που περιέχει κείμενα γραμμένα από τον ίδιο και μας εισαγάγουν στην όλη ιδέα του εγχειρήματός του και προλογίζεται από τον Γιώργο Αριστηνό. Θα προσπαθήσουμε να πούμε γιατί αυτή η έκθεση είναι ιδιαίτερα σημαντική και αποτελεί ιστορική παρέμβαση ιδιαίτερης σημασίας, καθώς δίνει μιαν άλλη οπτική θεώρησης της τέχνης, δηλαδή αυτού που θεωρείται σήμερα ως τέχνη, κατά πολλούς αιρετική ως προς το κληροδοτημένο νόημα και την αρχέγονη αποστολή της.

Η Τέχνη , από καταβολής της, υπήρξε ενταγμένη στην προσπάθεια επέκτασης της εμβέλειας του ανθρώπου σε αυτό που κάθε φορά θεωρούσε ως κοσμική και ιστορική πραγματικότητα, προσφέροντας σε αυτόν υπαρξιακή ταυτότητα και υπαρξιακή ελευθερία. Στα κείμενά του ο Μάνος Στεφανίδης το λέει έτσι: *«Η τέχνη είναι εκείνη η δύναμη που μας εξασφαλίζει την αθανασία που μας αρνήθηκαν οι θεοί..»* Αυτό τουλάχιστον μέχρι τις απαρχές της νεωτερικότητας, εν πολλοίς μέχρι και τον 19^ο αιώνα. Δηλαδή μέχρι τις εποχές που τα έργα της Τέχνης ικανοποιούσαν τους συλλογικούς στόχους των κοινωνιών τους, απόρροια των εκάστοτε φιλοσοφικών θεμελιώσεών τους. Γι' αυτό άλλωστε και τα έργα αυτά ήταν κατά κάποιον τρόπο τα best sellers των εποχών τους. Από 'κεί και πέρα όμως, οι κοινωνίες έχασαν αυτούς τους συλλογικούς τους στόχους και εσύρθησαν σε μια άνευ ιστορικού προηγούμενου σύγχυση ιδεών, αν όχι έλλειψη ιδεών και νοήματος ζωής. Ο Καστοριάδης μιλούσε για την δεύτερη και οριστική απογοήτευση του κόσμου (μετά από την πρώτη απογοήτευσή του, που προήλθε από την οπισθοχώρηση των θρησκειών, που ανεπιτυχώς προσπάθησαν να καλύψουν τα διάφορα πολιτικά ιδεολογήματα). Μέσα σε αυτό το κλίμα η «τέχνη» του 20^{ου} αιώνα, προσπαθώντας να κάνει το αυτονόητο, να στηριχτεί δηλ. σε θεωρήσεις του Κόσμου και της Ζωής , περιέπεσε σε ένα κυκεώνα ιδεών παλαιών και νέων, με αποτέλεσμα να τεθεί στο περιθώριο των κοινωνικών αναζητήσεων ταυτότητας, νοήματος και ελευθερίας. Το κάθε κίνημα πρότεινε μια δική του θεώρηση του Κόσμου και της Ζωής, ενίοτε στηριγμένο στις «επίσημες» απόψεις περί αυτών , έτσι δηλαδή όπως εκφραζόντουσαν από τις κατακτήσεις των επιστημών της Φυσικής και των Μαθηματικών, με την ίδια όμως τύχη που είχαν και αυτές: γεννήθηκαν και εξελίχθηκαν ερήμην των λαών, που, φαινομενικώς τουλάχιστον, είχαν περιπέσει και αυτοί σε πλήρη σύγχυση ιδεών και επιδιώξεων.

Ο Μάνος Στεφανίδης επιχειρεί μια ιστορικής εμβέλειας παρέμβαση στον τρόπο θεώρησης των έργων των σύγχρονων καλλιτεχνών, που μέσα στη σύγχυση ίσως και να μην πολυκαταλαβαίνουν τι κάνουν - έχουν μάλιστα γι' αυτό ως άλλοθι τον Βερχον, που μίλαγε για την αξία του απρόβλεπτου και ακαθόριστου της καλλιτεχνικής στιγμής. Δίνει σε όλα τα έργα, ακόμα και σε αυτά που ενδεχομένως αποστρεφόμαστε - κατόπιν της πλύσης

εγκεφάλου που έχουμε υποστεί από τους επίσημους διανοητές και αναλυτές της «τέχνης» - ιστορική εμβέλεια. Επιμένει ο Στεφανίδης πως «..κάθε έργο τέχνης είναι δυνάμει μουσειακό. Δηλαδή δικαιούται μιας, έστω, μουσειακής ευκαιρίας ...ένα μουσείο, πέραν του ιδεολογικοποιημένου του status ή του θεσμικού του θάρους, είναι κυρίως προσωποποιημένη η Ιστορία, οπτικοποιημένος ο ρυθμός της κατά το κύλισμα των εποχών».

Δεν είμαι σίγουρος για τη δι' αυτού του τρόπου δικαιολόγηση της αιρετικής σημερινής τέχνης ή δήθεν τέχνης. Είναι βέβαιο πάντως πως κάτι το διαχρονικό βρίσκεται πίσω από κάθε πράξη μας. Είναι βέβαιο πως το συλλογικό ασυνείδητο των λαών, για το οποίο μίλαγε ο Jung, είναι αυτό που σταθερώς και ανεπαισθήτως κινεί την Ιστορία, πέραν κάθε εφήμερης έκφασής της. Η τοποθέτηση καλλιτεχνικών πράξεων και δημιουργημάτων, όπως και αν θεωρεί κανείς τους όρους αυτούς, σε χρονικώς αποδομημένο διάλογο, επαναφέρει σε συζήτηση το φανταστικό μουσείο του Malraux και αναζητεί το ουσιώδες πίσω από το εφήμερο και την Τέχνη ως μέσο της Σκέψης στο μεγάλο παιχνίδι της ζωής. Πάντως ο Στεφανίδης μας βεβαιώνει και συμφωνούμε απόλυτα μαζί του: «Είναι οριστικό: Αυτό που λέγαμε αφελώς πραγματικότητα δεν υπάρχει. Στην πραγματικότητα δεν υπήρξε ποτέ. Άρα είμαστε ελεύθεροι να φτιάξουμε τη δική μας πραγματικότητα με ελευθέρια υλικά ή με φερτές ύλες των αποξηραμένων ποταμών. Ένας ακόμη ορισμός ευτυχίας: Η ανάμνηση του νερού όντας ακόμα στον αμνιακό σάκο...».

Δεν έχει σημασία αν ο Στεφανίδης πέτυχε τους στόχους του, ούτε και το κατά πόσον τους πέτυχε: σημασία έχει πως έθεσε το θέμα, η εμβέλεια του οποίου είναι μεγάλης σημασίας. Προσβλέπουμε στη συνέχιση αυτής της προσπάθειας.